

RECENZJA

rozprawy doktorskiej Pana mgra Marcina Harasimowicza

pt. „Nowy model kary łącznej – wybrane zagadnienia materialnoprawne” przygotowanej

pod kierunkiem naukowym

prof. dr hab. Andrzeja Zolla, Rzeszów 2019.

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska Pana mgra Marcina Harasimowicza pt. „Nowy model kary łącznej – wybrane zagadnienia materialnoprawne”, przygotowana pod kierunkiem naukowym Pana Profesora Andrzeja Zolla, to z wielu powodów dzieło interesujące, wpisujące się w prowadzoną z dużą intensywnością debatę dotyczącą jednego z ważniejszych w praktyce stosowania prawa mechanizmów redukcyjnych. Autor uczynił przedmiotem rozważań kwestie związane z instytucją kary łącznej, funkcjonującej w polskim systemie prawa karnego od 1932 roku, podlegającej jednak na przestrzeni lat istotnym modyfikacjom i – być może także z tego powodu – wywołującej zwłaszcza w ostatnim piętnastoleciu poważne kontrowersje dogmatyczne i trudne do satysfakcjonującego rozwiązania komplikacje w praktyce stosowania prawa. Problemy związane z instytucją kary łącznej są w polskim systemie prawa powiązane z różnymi płaszczyznami, obejmują bowiem z jednej strony teoretyczne i modelowe założenia regulacji służących do ujednoczenia kar orzeczonych za pozostające w swoistej relacji (zbiegu) przestępstwa, kwestie dogmatyczne związane ze sposobem wykładni i objaśniania funkcjonujących w polskim prawie karnym regulacji, problematykę proceduralnych aspektów łączenia kar orzeczonych za zbiegające się przestępstwa, zagadnienia związane z wykonywaniem kary łącznej oraz kar jednostkowych, problemy związane z zapobieganiem zjawisku nadmiernej i nieuzasadnionej redukcji dolegliwości wynikającej z łączenia kar, w konsekwencji także kwestie tzw. negatywnych przesłanek kary łącznej, skutkujących ograniczeniem zakresu zastosowania tej instytucji, zagadnienia odnoszące się do sposobów i zasad powiązania kary łącznej z instytucjami probacyjnymi. Jednym słowem aktualnie w zakresie kary łącznej sporne i kontrowersyjne jest w zasadzie wszystko. Wykorzystywanie tej instytucji w praktyce stosowania prawa wydaje się w tych okolicznościach wyjątkowo

skomplikowane. Nic przeto dziwnego, że teoretycy prawa karnego z jednej strony wskazują na potrzebę przeprowadzenia pogłębionych obejmujących wszystkie wymienione wyżej aspekty badań, a w dalszej perspektywie na pilną potrzebę opracowania nowego modelu czy też ujęcia kary łącznej. W kontekście wprowadzanych do kodeksu karnego zmian dotyczących kary łącznej, co najmniej w pewnym zakresie nie w pełni przemyślanych, wykładnia obowiązujących przepisów w sposób prowadzący do rekonstrukcji spójnego modelu stosowania tej instytucji jest w zasadzie niemożliwa. Praktyka stosowania prawa podejmuje czasami graniczące z prawotwórstwem działania adaptacyjne, jednak rozwiązując jeden problem związany z regulacjami dotyczącymi kary łącznej niejednokrotnie generuje inne. To zaś sprawia, że wyraźnie dostrzegalne jest oczekiwanie wypracowania spójnej koncepcji kary łącznej jako instytucji redukcyjnej, funkcjonującej w kontekście innych tego typu ustawowych rozwiązań, i dopiero na tej bazie opracowanie koncepcji ustawowego ukształtowania regulacji odnoszących się do tego mechanizmu redukcyjnego. Autor przedstawionej do recenzji rozprawy doktorskiej ma pełną świadomość aktualnego stanu ustawodawstwa, doktryny i orzecznictwa w obszarze kary łącznej. To m. in. stan niedookreślenia i niejasności stanowił zapewne jedną z podstawowych przesłanek podjęcia badań nad tą instytucją.

Zarazem jest zupełnie oczywiste, że podjęcie się przeprowadzenia badań zmierzających do zarysowania nowego kompleksowego modelowego ujęcia kary łącznej przekracza cele i możliwości związane z przygotowaniem rozprawy doktorskiej. Nie ma przeto w tym kontekście wątpliwości, że kierując swoje zainteresowanie w stronę instytucji kary łącznej Doktorant musiał niejako z konieczności dokonać wyboru jednego lub kilku ze spornych aspektów kary łącznej i tym samym ograniczyć rozważania do zakresu umożliwiającego przeprowadzenie kompleksowych, dostatecznie pogłębionych i rzetelnych badań. W stanowiącym przedmiot oceny wypadku Autor skoncentrował rozważania na problematyce materialnoprawnych aspektów nowego modelu kary łącznej.

Wykorzystał więc potrójne elementy zawężające zakres prowadzonych badań. Po pierwsze postanowił zająć się wyłącznie nowym modelem kary łącznej, po wtóre uczynić przedmiotem rozważań jedynie materialnoprawne aspekty tego modelu, po trzecie zawęził analizy do płaszczyzny dogmatycznej, a więc rekonstrukcji wykładniczej obowiązujących w czasie przygotowywania rozprawy regulacji ustawowych, z pominięciem, w takim stopniu w jakim jest to możliwe w ramach analiz opartych na metodzie formalno-dogmatycznej, zagadnień związanych z teoretycznym modelem mechanizmu redukcyjnego związanego z wielością orzeczonych wobec tego samego sprawcy kar, problematyką modelowego ujęcia tego mechanizmu, wreszcie kwestiami kryminalno-politycznymi, ujawniającymi się wyjątkowo silnie w ramach analiz związanych z łączeniem i ujednocnianiem kar orzeczonych wobec tego samego sprawcy.

Biorąc pod uwagę wskazane wyżej okoliczności, w tym zwłaszcza znaczenie instytucji kary łącznej w polskim systemie prawa karnego, dokonywane na przestrzeni lat modyfikacje jej ustawowego ujęcia, zarówno w sferze prawa karnego materialnego, jak i procesowego, nadzwyczajny stopień komplikacji w stosowaniu regulacji dotyczących kary łącznej w praktyce, brak wypracowanego przez teoretyków prawa karnego spójnego modelowego

ujęcia tej instytucji, wreszcie zmieniające się podejście w sferze polityki kryminalnej, nie ma wątpliwości, że ta problematyka zasługuje na pogłębioną analizę. Uzupełniając to stwierdzenie brakiem kompleksowego odpowiadającego wyzwaniom współczesności opracowania zagadnień związanych z instytucją kary łącznej w polskiej literaturze karnistycznej, nie mam najmniejszych wątpliwości co do trafności wyboru przedmiotu analiz zamieszczonych w przedłożonej do recenzji dysertacji doktorskiej. Kara łączna wymaga stałego zainteresowania przedstawicieli doktryny prawa karnego. Za zasadne uważam także ograniczenie zakresu rozważań do materialnoprawnych aspektów instytucji kary łącznej. Takie podejście z jednej strony pozwala skoncentrować się na najistotniejszych aspektach tego mechanizmu redukcyjnego i zarazem uniknąć z natury rzeczy zdawkowego i naskórkowego przedstawiania wszelkich kwestii łączących się z tą instytucją w razie podjęcia próby całościowego zarysowania kwestii spornych związanych z karą łączną. Ograniczenie rozważań do kwestii materialnoprawnych z uzupełnieniem, iż chodzi o ich analizę na te „nowego modelu kary łącznej” umożliwi także wybór i konsekwentne stosowanie określonych metod badawczych, wystrzegania się metodologicznego eklektyzmu, czego nie sposób uniknąć w razie wzięcia pod rozwagę również proceduralnych aspektów kary łącznej. Stwarza szansę na odwołanie się do metody analizy normatywnej jako weryfikatora hipotez, ustaleń i twierdzeń wyprowadzanych w oparciu o wykorzystanie metody analizy dogmatycznej. Umożliwi wreszcie przekrojowe spojrzenie na niektóre, wybrane przez Doktoranta aspekty kary łącznej, z uwzględnieniem zmieniającego się na przestrzeni lat podejścia przedstawicieli nauki prawa karnego oraz orzecznictwa. Pozwala na przedstawienie wniosków wykładniczych i pogłębionych co do warstwy uzasadnienia postulatów *de lege ferenda*. *Last but not least* stwarza szansę na przedstawienie rozważań w skondensowanej, zwartej i tym samym przystępnej formie, ujętych syntetycznie, lecz nie pobieżnie. To wszystko uzasadnia pozytywną ocenę wyboru tematu rozprawy, sposobu ujęcia prowadzonych badań, wreszcie przyjętego przez Doktoranta modelu analizy. Nie mam najmniejszych wątpliwości, że przyjęte przez Autora dysertacji założenia co do jej przedmiotowego zakresu dobrze oddaje tytuł pracy. Warto dla porządku podkreślić, że zostało ujęty w sposób oddający zawartość merytoryczną recenzowanego dzieła. Na tym poziomie praca zasługuje na w pełni pozytywną ocenę.

W pełni podzielam także wybór obszarów materialnoprawnych kary łącznej, którym Doktorant poświęcił badania, znajdujące swoje zwieńczenie na kartach recenzowanej rozprawy. W tym zakresie dysertacja stanowi wyraz rzadko spotykanej wśród uczonych młodszego pokolenia umiejętności dokonywania selekcji i wyboru obszarów badawczych.

W zakresie materialnoprawnych aspektów instytucji kary łącznej Doktorant przedmiotem szczegółowych analiz uczynił pięć podstawowych kwestii: 1) charakter kary łącznej jako instytucji prawa karnego; 2) charakter dyrektyw wymiaru kary łącznej; 3) cele i funkcje tej instytucji, 4) istotę realnego zbiegu przestępstw jako podstawy kary łącznej; 5) powiązanie kary łącznej z instytucjami probacyjnymi, w szczególności zaś warunkowym zawieszeniem wykonania kary pozbawienia wolności. Przy czym wymienione wyżej zagadnienia powiązał - co zaznaczono już w tytule rozprawy - z „nowym modelem kary łącznej”.

W kontekście zarysowanych wyżej oczekiwań przedstawicieli polskiej doktryny prawa karnego oraz orzecznictwa na wypracowanie nowego teoretycznego ujęcia kary łącznej, a więc w istocie „nowego modelu” tej instytucji wyjaśnienia wymaga posłużenie się w tytule recenzowanej rozprawy tym właśnie zwrotem. Analizując strukturę zamieszczonych w rozprawie doktorskiej rozważań łatwo zauważyć, że Doktorant nie podejmuje niezwykle ambitnego zadania opracowania nowego modelu kary łącznej, lecz prowadzone przez siebie analizy wiąże z modelem kary łącznej dającym się odczytać z regulacji obowiązujących od dnia 1 lipca 2015 r., a więc wprowadzonych w wyniku tzw. wielkiej nowelizacji prawa karnego uchwalonej w latach 2013 i 2015. Wówczas bowiem wprowadzono do rozwiązań zamieszczonych w Rozdziale IX kodeksu karnego poważne zmiany, skutkujące, jak przyjmuje się obecnie powszechnie w polskiej doktrynie prawa karnego, wprowadzeniem rozwiązań wyrażających „nowy model kary łącznej”. „Nowość” aktualnie obowiązującego modelu kary łącznej związana jest z odmiennościami rozwiązań funkcjonujących od dnia 1 lipca 2015 r. w porównaniu z regulacjami odnoszącymi się do kary łącznej funkcjonującymi na gruncie k.k. z 1932 r., k.k. z 1969 r. oraz w początkowym okresie obowiązywania k.k. z 1997 r. Mając na uwadze podobieństwa wszystkich rozwiązań obowiązujących do 30 czerwca 2015 r., oraz swoistości jakie pojawiły się w polskim systemie prawa karnego po 1 lipca 2015 r., zwłaszcza w zakresie podstaw wymiaru kary łącznej oraz dyrektyw wyznaczających sposób jej wymiaru, w piśmiennictwie twierdzi się, że obecne rozwiązania są oparte na nowym modelu kary łącznej. Jakkolwiek taką ocenę uznać należy za w pełni trafną, trzeba zarazem wskazać, iż w omawianym przypadku mieliśmy do czynienia z „odwróceniem” kolejności zdarzeń prowadzących do normatywnych zmian modelowych. W tym przypadku nie przedstawiono bowiem ani na etapie prac przygotowujących nowelizację, ani też wcześniej, spójnej, zamkniętej i opisanej z perspektywy teoretycznej nowej koncepcji czy też modelu kary łącznej. Przygotowano natomiast i uchwalono daleko idące zmiany w tej instytucji, nie poprzedzone ani też nie opatrzone teoretycznym opisem modelowych założeń. Dopiero na gruncie analiz prowadzonych już po uchwaleniu i wejściu w życie zmian regulacji kary łącznej w polskiej doktrynie prawa karnego przedstawiono teoretyczną rekonstrukcję obowiązujących rozwiązań wskazując, iż w istocie charakteryzuje się ona tak daleko sięgającymi odmiennościami, że może zostać określona mianem postanowień ustawowych odzwierciedlających „nowy model kary łącznej”. W taki też sposób zwrot „nowy model kary łącznej” pojawia się w tytule i na kartach recenzowanej rozprawy. Nie mam najmniejszych wątpliwości, że jest to trafne i zarazem interesujące podejście. Biorąc za podstawę i punkt odniesienia prowadzonych rozważań nowy, obowiązujący od 1 lipca 2015 r. model akry łącznej, Doktorant zyskał możliwość przedstawienia analizy dotyczącej tej instytucji redukcyjnej w kontekście wprowadzonych do systemu prawa karnego zmian, uzasadnianych potrzebą sanacji niezbyt fortunnie skonstruowanych regulacji dotyczących kary łącznej w pierwotnej wersji kodeksu karnego z 1997 r. Ponieważ wprowadzone z dniem 1 lipca 2015 r. zmiany wbrew intencjom projektodawców zachwiały całym system regulacji składających się na ten mechanizm, spowodowało to sformułowanie szeregu pytań podstawowych. Ich rozstrzygnięcie determinuje w znacznym stopniu proces wykładni i stosowania

znowelizowanych przepisów. Tym samym formułując zakres badań materialnoprawnych aspektów kary łącznej w świetle jej nowego modelu Doktorant w istocie podejmuje w tym właśnie zakresie kwestie fundamentalne. Czyni to zarazem ze świadomością znaczenia regulacji i poglądów prezentowanych na gruncie poprzednio obowiązujących rozwiązań. W ten sposób mimo ograniczenia zakresu przedmiotowego rozważań zamieszczonych w recenzowanej rozprawie, przedstawia niezwykle interesujący, pogłębiony wywód odnoszących się do kilku fundamentalnych z punktu widzenia instytucji kary łącznej kwestii. Wszystko to sprawia, że wybór tematu rozprawy, przyjęty sposób jego konkretyzacji oraz zakres prowadzonych rozważań oceniam bardzo pozytywnie.

Przyjęte przez Doktoranta założenia dotyczące przedmiotowego zakresu rozważań w istotnym stopniu determinują strukturę wewnętrzną, kolejność oraz sposób prowadzenia i wzajemne relacje między poszczególnymi częściami dysertacji. Nie ma wątpliwości, że przedstawienie uwag dotyczących nawet wybranych materialnoprawnych aspektów kary łącznej wymaga uprzedniego odniesienia się do kwestii zasadniczych, w tym w szczególności funkcji, charakteru oraz celu, jaki ustawodawca zamierza zrealizować wykorzystując ten typ mechanizmu redukcyjnego. Stąd też pierwszy rozdział recenzowanej rozprawy poświęcony został tej właśnie tematyce z poszerzeniem rozważań o aspekty związane z problematyką dyrektyw wymiaru kary łącznej. Powyższe kwestie stanowią w zasadzie od momentu wprowadzenia rozwiązań dotyczących kary łącznej do polskiego systemu prawa karnego stały przedmiot sporów i rozbieżności stanowisk prezentowanych z jednej strony przez przedstawicieli doktryny, z drugiej znajdujących swoje odzwierciedlenie w naskórkowych analizach pojawiających się na tle rozstrzygnięć konkretnych w orzecznictwie. Stanowiły w szczególności przedmiot pogłębionej debaty po wprowadzeniu zmian wynikających z tzw. wielkiej nowelizacji prawa karnego i procedury karnej. Są z teoretycznej perspektywy podstawą rozstrzygnięcia na poziomie wykładniczym szeregu kwestii szczegółowych. Z tej perspektywy nie ma możliwości przedstawienia stanowiska co do któregośkolwiek z materialnoprawnych zagadnień związanych z instytucją kary łącznej bez uprzedniego odniesienia się do problemu normatywnego charakteru, funkcji i celów tej instytucji. W tym zakresie Doktorant nie tylko znakomicie zdaje sobie sprawę ze znaczenia analiz dotyczących tego obszaru, ale w pełni zasadnie eksponuje te kwestie w początkowej części dysertacji. Dzięki temu zabiegowi ma możliwość przedstawienia teoretycznego i modelowego *confiteor*, na bazie którego lokować można wszelkie pozostałe, bardziej już szczegółowe analizy. Z zagadnieniami prawnego charakteru, funkcji i celów realizowanych wedle założeń ustawodawcy przez instytucję kary łącznej nierozzerwalnie wiąże się problematyka dyrektyw jej wymiaru. Nie wchodząc w tym miejscu w bardziej szczegółowe wypowiedzi trzeba wskazać, że w zależności od tego, czy karę łączną uzna się za instytucję prawa karnego materialnego, służącą przede wszystkim do swoistego podsumowania na płaszczyźnie wymiaru kary złożonej, wynikającej z wielu czynów, aktywności przestępczej tego samego sprawcy, czy też przyjmie alternatywnie, że kara łączna ma przede wszystkim charakter instytucji związanej z płaszczyzną wykonania już orzeczonych prawomocnie kar, inaczej przedstawiać się będzie zagadnienie tzw. dyrektyw wymiaru kary łącznej. Doktorant świetnie orientuje się w

zależnościach pomiędzy wskazanymi wyżej problemami i z dużą wprawą, a także w sposób umożliwiający klarowne przedstawienie własnego stanowiska, kreśli na kartach recenzowanej rozprawy, uwagi dotyczące obu poruszonych powyżej zagadnień. Czyni to interesująco i umiejętnie, wychodząc od zagadnień podstawowych, tj. charakteru i funkcji kary łącznej, by dopiero po zarysowaniu własnego stanowiska w tej kwestii, przejść do stanowiącego konsekwencję określonego rozwiązania zagadnienia prawnego charakteru kary łącznej problemu dyrektyw jej wymiaru.

Analiza normatywnego charakteru, funkcji i celów, jakim służyć ma kara łączna wprowadza Autora dysertacji w zagadnienia związane z podstawą wymiaru kary łącznej. Te kwestie mają istotne znaczenie, zarówno w kontekście odpowiedzi na pytanie o charakter kary łącznej, jak i wyjaśnienia niektórych rozwiązań przyjętych w ramach tzw. wielkiej nowelizacji prawa karnego. Nie ma wszak żadnych wątpliwości co do tego, że postrzeganie kary łącznej jako instytucji „nabudowanej” na wielości pozostających w realnym zbiegu przestępstw popełnionych przez tego samego sprawcę determinuje rozumienie kary łącznej jako instytucji ujednolicającej całościową reakcję na popełnione przez tego samego sprawcę i przypisane przestępstwa. Zarazem uznanie, że kara łączna opiera się na swoiście rozumianym „zbiegu kar” przesądza o innym spojrzeniu na jej charakter, funkcje i realizowane cele. To zagadnienie jest świetnie eksponowane na kartach recenzowanej dysertacji. Słusznie pojawia się dopiero na tle stanowiska odnoszącego się do charakteru, funkcji i celu kary łącznej. Dopiero bowiem zarysowanie własnej optyki w tych obszarach umożliwia rozwiązanie problemu podstawy kary łącznej w świetle aktualnego brzmienia odnoszących się do tej instytucji przepisów.

To co interesujące i zarazem nowatorskie w recenzowanej rozprawie to spojrzenie na zagadnienia: charakteru normatywnego kary łącznej, jej funkcji i celów, dyrektyw jej wymiaru oraz podstawy, prezentowane na kartach recenzowanej dysertacji z szerokiej perspektywy, obejmującej regulacje, wypowiedzi przedstawicieli doktryny i orzecznictwa prezentowane na przestrzeni obowiązywania wszystkich kodeksowych regulacji odnoszących się do kary łącznej. W ten sposób Doktorant ukazuje podstawy, kontekst i sposób rozwiązywania podstawowych kwestii spornych dotyczących tej instytucji z uwzględnieniem niezwykle szerokiego i znaczącego kontekstu. Dzięki temu zabiegowi, w zasadzie po raz pierwszy w polskim piśmiennictwie spory dotyczące charakteru kary łącznej oraz jej podstawy, w tym w szczególności rozumienia istoty realnego zbiegu przestępstw prezentowane są w sposób całościowy. Doktorant odkrywa przed współczesnym czytelnikiem wypowiedzi prezentowane przez prominentnych przedstawicieli doktryny prawa karnego przed wielu laty, wskazując na swoistą uniwersalność niektórych zagadnień spornych, wywołujących bowiem kontrowersje w zasadzie od momentu wprowadzenia tej instytucji do polskiego systemu prawa karnego. Zestawienie ustawowych rozwiązań oraz sposobu ich interpretacji funkcjonujących w okresie obowiązywania kodeksu karnego z 1932 r., kodeksu karnego z 1969 r. oraz pierwszej wersji kodeksu karnego z 1997 r. pozwala zarysować podstawę, istotę i konsekwencje sporów dotyczących sposobu rozumienia zwrotu „realny zbieg przestępstw”, jego funkcji oraz znaczenia w kontekście poszczególnych ujęć instytucji kary łącznej. Klarownie obrazuje nieporozumienia związane z tym aspektem kary łącznej, a także, co wydaje się zdecydowanie

bardziej istotne, ich konsekwencje w sferze wykładni i stosowania prawa także we współczesnej doktrynie i orzecznictwie. W świetle prowadzonych w recenzowanej dysertacji rozważań łatwiej zrozumieć podstawy, znaczenie, sens i konsekwencje prezentowanych po 1 lipca 2015 r. twierdzeń, jakoby podstawą wymiaru kary łącznej po wprowadzonych przez tzw. wielką nowelizację prawa karnego zmianach miał być zbieg kar, nie zaś realny zbieg przestępstw, czy też wieloczynowy zbieg przestępstw, a także wynikające z takiego ujęcia trudności i komplikacje w systemowym objaśnieniu obowiązujących w zakresie kary łącznej rozwiązań. Na tle tak zaprojektowanych rozważań w pełni zrozumiałe jest pogłębione odniesienie do funkcjonującej przez lata w polskim systemie prawa karnego w różnych funkcjach przesłanki „nieprzedzielenia” chociażby nieprawomocnym wyrokiem przestępstw, za które wymierzone zostały podlegające łączeniu kary, jej genezę, sposób „przeniesienia” do rozwiązań przyjętych w kodeksie karnym z 1969 r., oraz stanowiące m. in. konsekwencje niekonkluzywnego zakończenia dotyczących tej kwestii sporów prowadzonych przed wielu laty dla współczesnych dylematów związanych z instytucją kary łącznej. Spojrzenie z historycznej perspektywy z uwzględnieniem współczesnych aspektów stwarza podstawy do uzupełnienia argumentacyjnego twierdzeń lokujących karę łączną w sferze instytucji umożliwiających ujednoczenie reakcji na przypisanie odpowiedzialność za wielość przestępstw. Trafnie Doktorant podejmuje analizy odnoszące się do wpływu i znaczenia kontekstu normatywnego kary łącznej a także nieuregulowanych w ustawie mechanizmów redukcyjnych dla interpretacji sformułowania „realny zbieg przestępstw”, a także wpływu warunku „nieprzedzielenia” dla rozumienia podstawy wymiaru kary łącznej.

Analizy dotyczące podstaw i charakteru instytucji kary łącznej stanowią wprowadzenie dla ustalenia funkcji tej instytucji, w szczególności zaś rozstrzygnięcia czy wymiar kary łącznej prowadzić może w określonych układach procesowych do pogorszenia sytuacji sprawcy-skazanego. Ta kwestia podobnie jak poruszane powyżej i omawiane w dysertacji problemy, stanowi przedmiot niekończących się sporów przedstawicieli doktryny i rozchwiania orzecznictwa. Doktorant zasadnie obejmuje rozważaniami najwcześniejsze etapy funkcjonowania kary łącznej w polskim systemie prawa, nawiązując do genezy i uzasadnienia wprowadzenia tej instytucji do kodeksu karnego z 1932 r. oraz znaczenia prezentowanego w szczególności przez J. Makarewicza podejścia dla wszelkich późniejszych debat i modyfikacji regulacji dotyczących kary łącznej. Także w tym zakresie ujawnia się swoistość podejścia Doktoranta, zgłębiającego z nadzwyczajną drobiazgowością stanowiska, poglądy oraz argumenty prezentowane w tej kwestii na przestrzeni lat. Odgrzebuje wypowiedzi przedstawicieli doktryny, spory toczone wiele lat temu po to, by wyrażane niegdyś poglądy i przedstawiane uzasadnienia wykorzystać twórczo w analizach odnoszących się do dzisiejszego kształtu regulacji kary łącznej. Zabieg ten ma wiele zalet, pozwala bowiem zrozumieć istotę ciągłości podejścia do określonych instytucji prawa karnego, znaczenie pierwotnych założeń, funkcję praktyki stosowania prawa opartej na określonych hipotezach, wreszcie źródła wprowadzanych stopniowo zmian. Co niezwykle interesujące, dysertacja prezentuje obraz stopniowej modyfikacji modelu kary łącznej nie tyle poprzez fundamentalne wypowiedzi przedstawicieli doktryny budujących alternatywne ujęcia modelowe, co poprzez czasami

niewielkie zmiany, służące rozwiązaniu ujawniających się w praktyce stosowania prawa problemów, rzutujące na całokształt instytucji. Pytanie czy orzeczenie kary łącznej nie powinno prowadzić do pogorszenia sytuacji skazanego w porównaniu do ewentualnego konsekwentnego wykonywania wielości orzeczonych za pozostającą w realnym zbiegu kar, rozstrzygać można odnosząc się do teoretycznego modelu czy też ujęcia kary łącznej albo analizując zakodowany w tym pytaniu problem w kontekście stopniowo modyfikowanych regulacji ustawowych. Doktorant wybiera w tym zakresie swoiście rozumianą metodę mieszaną: poszukując cech charakterystycznych pierwotnego modelu kary łącznej czyni to po to, by następnie skonfrontować go z ewoluującymi regulacjami ustawowymi. Takie podejście stwarza interesujące podstawy do wyjaśnienia funkcji kary łącznej, jako mechanizmu służącego do ujednoczenia wielości kary orzeczonych wobec tego samego sprawcy w związku z popełnieniem i przypisaniem odpowiedzialności za wielość przestępstw, racjonalizacją konsekwencji wynikających z wymierzenia wielości kar na płaszczyźnie rodzaju kary lub kar, ostatecznie kształtujących sytuację prawną sprawcy, ich charakteru, w tym w szczególności wykorzystania lub odstąpienia od stosowania instrumentów probacyjnych, rozmiaru dolegliwości stosowanej wobec sprawcy, z uwzględnieniem szeregu okoliczności, w tym tych, które mają znaczenie dla wymiaru kar jednostkowych, wreszcie realizacji podstawowej funkcji prawa karnego, tj. adekwatnej, sprawiedliwej i słusznej, bo uzasadnionej okolicznościami związanymi z popełnieniem przestępstw jednostkowych oraz całościową oceną, reakcji na popełnione przestępstwa. Tak postrzegana kara łączna może być i powinna być określana jako mechanizm racjonalizujący konsekwencje, w szczególności zaś dolegliwość wobec sprawy, wynikającą z przypisania odpowiedzialności za wielość pozostających w realnym zbiegu przestępstw i skutkującą wymiarem wielu kar. Zarazem racjonalizacja w żadnym układzie procesowym nie oznacza wiążącej i wyznaczającej jej granice dyrektywy niepogarszania sytuacji prawnej sprawy w porównaniu do hipotetycznego pominięcia wymiaru kary łącznej i konsekwentnego wykonywania lub niewykonywania w razie zastosowania instrumentów probacyjnych orzeczonych za popełnione przestępstwa kar. Gdyby przyjąć takie założenie, dające się odczytywać z pierwotnych założeń dotyczących regulacji kary łącznej w k.k. z 1932 r., trudno byłoby mówić o racjonalizacji karania, w tym w szczególności wypełnienia sprawiedliwościowej funkcji prawa karnego. Racjonalizacja wymiaru kary nie oznacza bowiem zakazu pogarszania sytuacji prawnej sprawcy, a jedynie nakaz właściwego zastosowania słusznie zinterpretowanego prawa po to, by doprowadzić do sprawiedliwego, obejmującego całość działalności przestępczej sprawcy, rozstrzygnięcia. W recenzowanej dysertacji odnaleźć można szereg dodatkowych, nieprzedstawianych dotychczas w polskim piśmiennictwie argumentów uzasadniających takie podejście do kary łącznej. Dodatkowo rozprawa zawiera rozważania porządkujące prezentowane na przestrzeni lat stanowiska w tym zakresie, z uwzględnieniem współczesnego filozoficznego i aksjologicznego podejścia do funkcji i instytucji prawa karnego. Warto podkreślić, że w tym obszarze Doktorant z zasługującą na uznanie drobiazgowością i skrupulatnością przytacza poglądy prezentowane w tej kwestii, prezentuje zakres i skalę narosłych wokół nich nieporozumień, wreszcie odnosi do współczesnych regulacji dotyczących kary łącznej, prezentując w mojej ocenie zasługujący na

aprobatę sposób ich wykorzystania dla rozstrzygnięcia dylematu związanego z postulatem lub w innym ujęciu zakazem pogarszania sytuacji sprawcy w związku z orzeczeniem kary łącznej. Zmieniające się na przestrzeni lat przepisy stanowią w tym kontekście dodatkowy, ważny argument uzasadniający stanowisko prezentowane w recenzowanej rozprawie.

Na kompleksowo zarysowanym tle w dysertacji przedstawiono dogmatyczną analizę przepisów obowiązujących od 1 lipca 2015 r., z uwzględnieniem dokonywanych zmian, tworzącą dobrą dogmatyczną, a miejscami teoretyczną podstawę do wykładni i stosowania przepisów dotyczących kary łącznej.

Ważnym fragmentem rozprawy jest część poświęcona problematyce dyrektyw wymiaru kary łącznej. W tym zakresie skala kontrowersji, zarówno przez wprowadzonymi na mocy tzw. wielkiej nowelizacji prawa karnego, jak i po ich pojawieniu się w systemie prawa karnego, jest chyba największa. W dysertacji przedstawiono zarówno historycznie ujęte spory dotyczące dyrektyw wymiaru kary łącznej, jaki zasługującą na pozytywną ocenę interpretację aktualnie obowiązujących rozwiązań w sferze dyrektyw wymiaru kary łącznej. W szczególności za trafne uznać należy rozważania dotyczące odmiennych sposobów wykorzystywania dyrektyw wymiaru kary łącznej w wypadkach, gdy podstawą jej wymiaru są orzeczone za pozostające w realnym zbiegu przestępstwa kary jednostkowe, inaczej zaś wówczas, gdy chociażby jedną ze składowych wymiaru kary łącznej jest orzeczona uprzednio kara łączna. Twórczo wykorzystując przedstawione w piśmiennictwie koncepcje rekonstrukcji dyrektyw wymiaru kary łącznej w odniesieniu do obu zarysowanych wyżej przypadków w dysertacji zarysowano interesujące uwagi uszczegóławiające. Ważne z argumentacyjnego punktu widzenia jest powiązanie problematyki dyrektyw wymiaru kary łącznej z zasadami wymiaru kary w przypadkach wykorzystywania innych mechanizmów redukcyjnych, w tym zwłaszcza konstrukcji ciągu przestępstw, na tle którego można w interesujący i przekonujący sposób wyjaśnić sposób stosowania tzw. ogólnych dyrektyw wymiaru kary do kary łącznej, zwłaszcza zaś metody wykorzystywania zasady stopnia winy oraz społecznej szkodliwości. Za ważne i uzupełniające polskie piśmiennictwo uznać trzeba rozważania dotyczące wykładni przepisu art. 85a k.k., wyrażające szczególne dyrektywy wymiaru kary łącznej, a także model wykorzystywania i uzasadnienia tych dyrektyw.

Najbardziej praktyczną, niepozbawioną jednak aspektów teoretycznych jest ta część rozprawy, w której przedstawiono rozważania odnoszące się do relacji kary łącznej i instytucji probacyjnych. Rozważania poświęcone tej tematyce obejmują z jednej strony historycznie ujęte podejście do zagadnienia łączenia kar orzeczonych z warunkowym i bez warunkowego zawieszenia ich wykonania, funkcji kary łącznej jako instytucji redukcyjnej, problematyce zasady niepogarszania sytuacji sprawcy w związku z wymiarem kary łącznej, konsekwencji tego stanowiska w zakresie wykładni i stosowania przepisów dotyczących kary łącznej w szczególności w pierwszym okresie po wejściu w życie regulacji zamieszczonych w Rozdziale IX kodeksu karnego z 1997 r., z drugiej dobrze uzasadnione z perspektywy teorii i dogmatyki prawa analizy dotyczące podstaw elastycznego podejścia do kwestii zawieszenia kary w procesie orzekania kary łącznej. Wiele kwestii stanowiących przedmiot sporów przedstawicieli doktryny i orzecznictwa jawi się w innym, interesującym świetle na tle rozważań

zamieszczonych w recenzowanej dysertacji. Istotną rolę w prowadzonych przez Doktoranta analizach odgrywa perspektywa konstytucyjna. Nie bez znaczenia pozostaje także i to, co recenzowana rozprawa przynosi w zakresie pragmatycznie zorientowanej wykładni nowych przepisów, uchwalonych w ostatnim okresie.

Z perspektywy ogólnej można konstatować, że zawarte w rozprawie analizy prezentują dobrze ułożone, oparte na bogatej literaturze przedmiotu i świetnie dobranym orzecznictwie, rozważania odnoszące się do najistotniejszych materialnoprawnych aspektów instytucji kary łącznej. Praca zawiera oryginalne podejście do analizowanych zagadnień, stanowiące zarówno jako całość, jak i w zakresie poszczególnych rozważań szczegółowych znaczący wkład do polskiej doktryny prawa karnego.

Z zasadniczą częścią zamieszczonych w dysertacji wywodów osobiście w pełni się zgadzam. W wielu wypadkach poglądy prezentowane przez Doktoranta nawiązują do moich wcześniejszych wypowiedzi dotyczących kary łącznej. Zarazem zawsze są poparte i uzupełnione autorskimi wywodami, wzbogacone argumentacyjnie. Podane w innym ujęciu strukturalnym, zawsze w sposób przynoszący z sobą elementy nowości.

Nie mam uwag co do wykorzystywanej w pracy metodologii, z satysfakcją dostrzegam, że opierając rozważania zasadniczo na metodzie analizy dogmatycznej Autor z pożytkiem, kreatywnie i interesująco odwołuje się do metody analizy normatywnej związanej z rekonstruowanymi z przepisów prawa karnego normami. W zakresie rozważań dotyczących kary łącznej to pierwsza praca, w której w takim zakresie i z takim pożytkiem wykorzystana została metoda analizy normatywnej.

W pełni satysfakcjonująca jest warstwa erudycyjna pracy. Autor odwołuje się i twórczo wykorzystuje w zasadzie wszystkie istotne opracowania poświęcone karze łącznej opublikowane w Polsce od 1932 r. Zwłaszcza w zakresie tzw. starszego piśmiennictwa to bez wątpienia praca zasługująca na uznanie za skrupulatność, rzetelność oraz kreatywność odwoływania się do myśli naszych poprzedników. Obrazuje nie tylko zobowiązania intelektualne, jakie zaciągamy u naszych mistrzów, ale także i linearność myślenia o prawie, w którym świadomość idei, myśli, poglądów i uzasadnień przedstawianych w przeszłości, jest równie istotna jak wybiegające w przyszłość nowatorskie i projektujące spojrzenie. Rzetelność w zakresie źródeł naszych inspiracji, to nie tylko dług spłacanych pokoleniom poprzedzających nas dogmatyków, ale także wyraz pokory. W prawoznawstwie nie ma bowiem miejsca na kopernikańskie odkrycia, jest natomiast przestrzeń dla kreatywnego rozwijania i modyfikowania koncepcji ukształtowanych przez innych. Z tej perspektywy praca zasługuje na więcej niż pozytywną ocenę.

Kierując się powinnością recenzenta dodam, że najmniejszych zastrzeżeń nie wywołuje warstwa językowa dysertacji. Praca napisana jest potoczną polszczyzną, poprawie i elegancko. Choć Autor nie ustrzegł się drobnych błędów, głównie literowych, dowodem jakości wykorzystywanego języka jest to, że lektura pracy, fragmentami odnoszącej się do naprawdę skomplikowanych kwestii, w żadnym momencie nie była dla mnie nużąca lub uciążliwa. To dla Autora najlepszy dowód na właściwe korzystanie z języka, łączące lekkość stylu z precyzją wypowiedzi.

Przedstawione wyżej wywody uzasadniają stwierdzenie, że recenzowana rozprawa spełnia wymogi stawiane przez stosowne regulacje ustawowe tego typu opracowaniom co pozwala ostatecznie konkludować, że przedłożona do recenzji dysertacja doktorska Pana mgra Marcina Harasimowicza pt. „Nowy model kary łącznej – wybrane zagadnienia materialnoprawne” stanowi oryginalne rozwiązanie przez Autora problemu naukowego oraz wykazuje Jego ogólną wiedzę teoretyczną w zakresie prawa karnego materialnego a także umiejętność prowadzenia pracy naukowej, w rozumieniu art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. Nr 65, poz. 595 z późn. zm.). W związku z powyższym wnoszę o przyjęcie rozprawy doktorskiej i dopuszczenie do jej publicznej obrony.

Kraków, dnia 30 grudnia 2019 r.

/-/ Piotr Kardas